

SZÉKELY FERENC

VADRIASZTÁS A MAROSSZÉKI VADASDON

A bekecsalji erdőkben az 1970-es évektől egyre inkább elszaporodó s a gazdasági területeken, háztáji kertekben is jelentős károkat okozó nagyvadak – szarvasok, medvék s főleg vaddisznók – elleni védekezési, riasztási módok nemcsak gazdasági és társadalmi, hanem – kialakult sajátos formáik révén – néprajzi szempontból is figyelmet érdemelnek.

A nagyvadak által „ostromolt” bekecsalji falvak közé tartozik a Kis-Küküllő felső völgye és a Nyárad közti, jobbára erdővel borított vízválasztó hegy déli részén, a Havad-pataka völgyében fekvő Vadasd is. Orbán Balázs szerint „a hagyomány azt tartja, hogy itt egy nagy úrnak volt vadaskertje, s onnan eredne a falu neve”.¹ A kis falu 1043 hektáros területéből 325 hektár még ma is erdő. Határvonalának majdnem háromnegyede olyan erdőkön át húzódik, amelyek kapcsolatban állnak a Szovátaíig, sőt a Gyergyói-havasokig fölnyúló cser-, bükk- és fenyőerdőkkel. Vadgazdálkodási és vadászati szempontból ez a körülmény különösen fontos; valószínűleg ennek köszönhetően kerültek Vadasd vidékére a nagyvadak, s innen származik a falu neve is. Amint Szabó T. Attilának e sorok írójához küldött leveléből is kitűnik: „A *Vadasd* településnév a *vad* szó *-s* képzős és *-d* helynévképzős származéka, és eredetileg vadban gazdag helyet jelent.”

Az erdőirtások s az egykori rendszeres vadüzés és vadfogás folytán a nagyvadak régebb elkerülték Vadasd határát. Id. Bíró Sándor (sz. 1894), Vadasd egyik legidősebb embere szerint a 20-as években nagy szenzációnak számított az az erre tévedt őz, amelyet a *Vágásalja* határ részben láttak először. 1975–76 kemény telén megjelentek a szarvasok is, jelentős károkat okozva a határ északi részén telepített állami gyümölcsösben. 1977-ben aztán mind többen mondogatták, hogy aki *tapsinyomot* (medvenyom) akar látni, az menjen a *Bozodbükke* erdejébe.

A *sertevad* (vaddisznó) itteni jelenlétéről kb. 150–180 éve tudunk, bár nincs kizárva, hogy jóval korábban is portyáztak a környéken, megfelelő létfeltételekre találva a Vadasdot körülvevő csererdőkben és *ciheresek*ben. Ezt a tényt látszik igazolni a *Vaddisznófürdő* dülönév is, a *Gorzsád* erdejében lévő *dagonyás* (tapadós-sáros), vizes mélyedés.

Az egykori gazdag vadállomány, a dúvad elleni védekezés és a kecsgetető vadászszákmány a népi vadászat különböző módjait alakította ki.² Ezúttal azonban nem térünk ki az egykori népi vadejtés, vadászat, illetve orvvadászat, továbbá a vaddisznóboncolás, a vadhús tartósítása és fogyasztása, valamint a hagyományos vadfogó és -elejtő eszközök ismertetésére. Bár e téma is külön tanulmányt érdemelne, most a vadállomány jelenkori elszaporodása és szigorú vadászati tilalma miatt előállott helyzetből fakadó sajátos helyi védekezési formák érdekelnek.

Az állam a vadállományt értékes nemzetgazdasági kincsnek tekintette és körültekintő törvényekkel biztosította a vadvédelmet. Még fokozottabb és hatékonyabb lett a vadvédelem az erdők 1948. évi államosítása után, valamint a vadászati törvények megszigorításával. Így az-

tán 1980-ban a vadasdi határban már kb. 250–300 vaddisznó tanyázott, s mivel az ellenük való védekezés nem tartott lépést elszaporodásukkal, jelentős károkat okoztak mind az mtsz szántóföldjein, mind a háztáji gazdaságokban. Ezért a dűvadak elleni védekezés s a védekezés tökéletesítése a lakosság számára létfontosságú lett. Kétségtelen, hogy a védekezés, a vadüzés és vadriasztás részben régi hagyományokon alapuló, részben új tapasztalatok útján kikísérletezett és elterjedt módszerei a változásokra figyelő néprajzszakértőt is érdekelhetik. Ilyen megfontolással gyűjtöttem össze a Vadasdon jelenleg szokásos riasztási módokat, változatokat. Mivel e kérdésnek – mondhatni – még nincs néprajzi szakirodalma, összehasonlító vizsgálatot nem végezhettem.

Dolgozatom első részében a vadriasztó eszközökkel, a másodikban az éjjeli határpásztorsággal foglalkozom.

Vadriasztó eszközök

Rongy- és fólia ijesztők. Faágakból, a learatott kékék összerakására való *kalangyakarókból*, lécekből ember alakú, kézzel-lábbal és fővel ellátott vázat készítenek. Ezt hagyományosan rossz kabáttal, lyukas kalappal, feslett kendővel stb. „öltöztetik fel”, de az utóbbi négy-öt évben már nylonzsákot, egészben hagyott vagy csíkokra vágott fólialemez húznak a fakeretre, s ezáltal bizonyos erősségű susogó-sistergő hangot is előidéznek. Többnyire a kiemelkedőbb helyeken, *hompokra* állítják fel vagy *hecserli-* és *galagonyabokrokra* aggatják. *Betakarodás, kórévágás* után a karók a tűzre kerülnek, vagy a *pajtabejártat* fölötti *karótartóban* várják meg a következő évet.

Kutyakikötés. Mielőtt az emberek kinnhálásra kényszerültek volna, házőrző kutyákat (egyet-kettőt, sőt még hármat is) kikötötték az őrzésre szánt terület valamelyik sarkába vagy épp a közepére, hogy ugatásukkal, vakkantásukkal, éjszakai *orgonálásukkal* távol tartsák az arra *matató* vaddisznót vagy vaddisznócsordát. A kutyákat megkötve tartották, különben elbódorogtak vagy hazasomfordáltak volna. Láncukat gyakran 2–4 méteres dróttal, spárgával vagy bőrszíjjal helyettesítették, s leginkább *cövekhez*, ritkábban magányos fához vagy bokorhoz kötötték, az utóbbi köré azonban könnyen odacsavarodik. Búvóhelyül, eső ellen szalmával, kátránypapírral, nylonlappal fedett *vackot* készítettek számukra (2. fénykép). Ma is sok helyütt látni az ennél egyszerűbb, esernyőhöz hasonló *gombát*: ez egy földbe vert karó, és rajta szalmából vagy nylonlapból készült *kalap*, hogy az állatot az eső ellen védje.

A kutyakikötésnek mintegy 10–15 éves múltja van; ma is gyakorolják.

A szófogadó ebek éjjel szabadon járnak-loholnak: a *törökbúzásokat* (kukoricaföld), *pityókásokat* (krumpliföld) pásztázzák, és csak nappalra akasztanak – odahaza vagy kint a mezőn – láncot a nyakukba. A nappali kikötés célja az özek távoltartása a faluszéli földeken vagy a *kerthejségben* termesztett *fuszujkától*, takarmány- és cukorrépatól, káposztától stb. A kikötött kutyákat *tángyérből*, ócska lábasból, konzervesdobozból etetik, itatják; ez többnyire ott marad használati helyén.

Ma már a kutyák bevonása a vadriasztásba, a *hajtásba* inkább

csak akkor jár jó eredménnyel, ha a gazda jelenléte vagy zaj- és fényforrások is „besegítenek”; ébren tartják és bátorítják az ebeket.

Kertelés. Némelyik ember kisebb kukorica- vagy krumpliföldjét, amelyet háztájiként, de házatól távolabb kap az mtsz-tól, tavasszal bekeríti, s csak késő ősszel, kórévágás után bontja szét a kerítést. Ez korántsem vadasdi sajátosság: a szomszédos falvakban, főleg Gegesben, de az egész Nyárad- és Kis-Küküllő mentén látni.

Öt-hat évvel ezelőtt még jobbára faoszlopokra erősített szögesdrótból állították össze az ilyen kerítéseket, s a vízszintesen kihúzott drótokra két-három méterenként üres konzervdobozokat aggattak. Ezek, amikor a disznó *orrcimpójával* a kifeszített fémhuzalokat *bizgette*, úgy csörömpöltek, hogy elriasztották a vadat. Ez a riasztás azonban csak néhány évig bizonyult hathatósnak; utóbb a vaddisznók az orrukkal felnyomott drótok alatt kényük-kedvük szerint jártak ki-be. Vadasdon el is maradt kerítéskészítés, ma már csak Havadtó, Erdőszentgyörgy és Sóvárad határában látni ilyeneket.

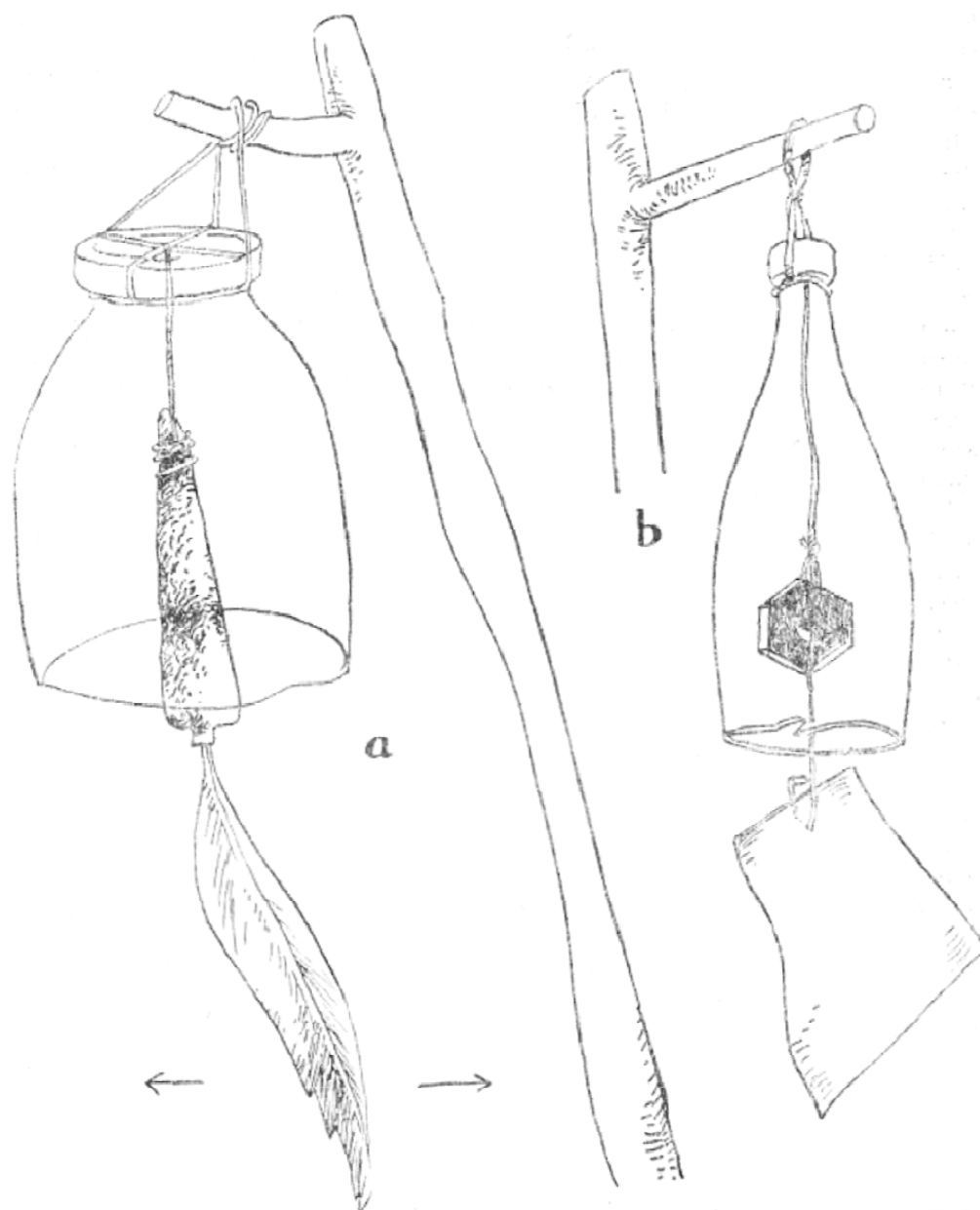
Sokkal erősebb a rudakból készült *vaddisznólésza* (3. fénykép). Ezt a *juhlészához* hasonló kerítést az erdőről vagy a ciheresből vágott karvastagságnyi rudakból állítják össze. A szekéren vagy háton behordott, rudaknak való fát, ha túl vastagok, kettéhasítják és úgy szegeznek 100–150-es *boltszegekkel* a földbe eresztett 1,20–1,50 m magas faoszlopokra, de sok helyütt látni, hogy dróttal kötik össze, vagy pedig *ficfa-gúzszt*, esetleg szalmafonadékot használnak a kellő távolságra elhelyezett szil-, gyertyán- és mogyorókarók összeerősítésére. Az ilyen lészát csak ősszel, betakarodás után verik szét és hordják szekérrel, utánfutós traktorral vagy háton haza a tűzre, vagy megőrizni a következő évre.

A jól összeillesztett, erős vaddisznólészákat általában kikerülik a kukoricára éhes vadállatok, s olyan helyre *ütik be magukat*, ahol *szabad útjuk* van, de ha mindenki *kertelne, lészázna*, valószínű, hogy a vadak támadása is erősödne.

Az ákosfalvi állami mezőgazdasági vállalathoz tartozó 152 hektáros vadasdi gyümölcsöst 1977–78-ban 2,5 mm-es cindrótból készült hálóval kerítették be, azonban a vadak ezen is áthatoltak, s nem egyszer kellett hajtóvadászatot szervezni a bekerült szarvas, őz, vaddisznó, medve kiűzésére.

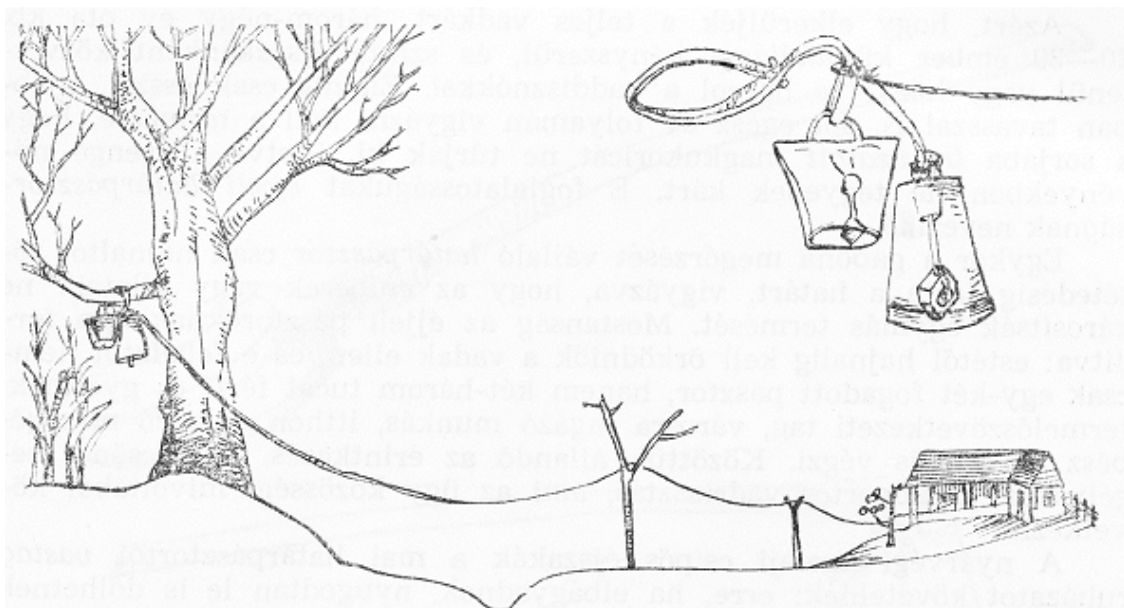
Kárbittevés. Egészen új „találmány”, próbálkozás a karbid hintése körös-körül a védelemre kijelölt terület szélére; orrfacsaró büze elriasztja az arra tartó vaddisznót. Hátránya, hogy a nyárvégi esők, záporok hamar elmoszák, *kiégetik*, s ettől jellegzetes szaga is odavész. Állandó hatása végett eső után azonnal újra kell hinteni, pótolni, a karbidnak viszont nem könnyű a beszerzése.

Üveglant. A közismert *fémianton* (kolomp) és *rézpergőn* (csengő) kívül (2. rajz) Vadasdon és környékén használatos az *üveglant*, más néven *üvegkolomp* vagy *szarkaijesztő* is (1. rajz). Szőlősökben, dűlőkben, háztáji kertekben vagy épp az *életszereken* (belső telek) állítják fel, főleg szőlő-, gyümölcs- és gabonacsipegető madárfélék üzésére és elhesentésére. Az üveglant olyan literes, félliteres vagy befőttesüvegből készül, amelynek alja a használatban magától letört, vagy óvatosan letörik; esetleg forró vízbe teszik, hogy leválják. Az így előkészített üveg-

1. Ágasfára aggatott üveglant, üvekolomp vagy szarkaijesztő: a) alj nélküli befőttesüvegből, kukoricacsusza nyelvvel és tolluval; b) alj nélküli literes üvegből, anyacsavar ütővel és kátránypapírral

harangot karóra vagy élőfára kötik, *nyakába* belülről drótot vagy madzagot húznak, s ennek végére, az üveg alsó része táján nyelvnek egy kisebb fémtárgyat (pl. anyacsavart), *kukoricacsuzát*, lennebb pedig egy nylon- vagy kátránypapír lapocskát erősítenek. E szabadon lebegő lapocskát a légáram mozgásba hozza, amitől a drót vagy spárga a rákötött

2. Dróttal vagy madzaggal rángatható *Kodó-lant*. A jobb felső sarokban egy *fém-lant* (kolomp) és egy *rézpergő* (csengő), az utóbbi anyacsavar nyelvvel

fém tárgygal a harang nyelvéhez hasonlóan az üveg oldalához ütődik, s hangot ad. Mivel a vaddisznó látása gyenge, de hallása jó, az üveglant e kis zajától is az ember jelenlétére gondol, és óvatosságra, legtöbbször irányváltatásra kényszerül.

Kodó-lant. Nevét helyi kezdeményezője, Szigeti Kodó Albert után kapta. Lényege, hogy a háztól nem messze lévő törökbúzásban gyümölcsfára vagy oszlopra felfüggesztett kolompot, csengőt egy hozzákötött hosszú zsinag vagy drót megrántásával a ház *tornácáról* mozgásba lehet hozni (2. rajz). Ha a kikötött kutya vaddisznójárást jelez, akár éjszaka is, az éber gazdának csak a tornácig kell kimennie és párszor megrándítania a *tornácfájához* akasztott zsinag végét. A *Kodó-lant* lehetővé teszi, hogy az ember ágyában hálhat, hátránya viszont, hogy csak a ház közelében lévő kukoricásokba – 100–150 m távolsáig – lehet kivezetni.

A fenti vadállító és -riasztó alkalmatosságok nagy előnye, hogy nem igénylik az ember jelenlétét, legfőbb az időnkénti ellenőrzést és a *reperálást*: szeldöntötte madárijesztők felállítását, betört kerítések kijavítását stb.

Éjjeli határpásztorok

A *pujiszkájának* való törökbúzását féltő vadasdi gazda naponta *kinéz* kertjébe, résziben vállalt mtsz-parcellájára, hogy „lám, mi újság van”, jártak-e a vaddisznók. Ha nem jártak, örvendezett, esetleg *számigálni* kezdte, hogy mennyi van még a *szedésig*; ha viszont jártak, akkor kezében, zsákban vagy *törökbúzaszedő* kosárban csak a *lemocskolt* csöveget hozhatta haza. Akinek teljesen *letarolták* a kukoricását, úgy, hogy még jóformán *kóréja* sem maradt a lábán, bánatosan panaszkolta szomszédainak, rokonainak: „Na én végeztem a szedéssel, kórévágással, egyszerre mindennel.”

Azért, hogy elkerüljék a teljes vadkárt, három-négy év óta kb. 20–30 ember *künnhálásra* kényszerül, és szinte éjszakánként közvetlenül vagy közvetve harcol a vaddisznókkal. Eleinte csak ősszel, újabban tavasszal is, sőt egész év folyamán vigyázni kell a termésre, hogy a sorjába *behúzatott* magkukoricát ne túrják ki, illetve a zsenge növényekben ne tegyenek kárt. E foglalatosságukat *éjjeli határpásztorságnak* nevezik.

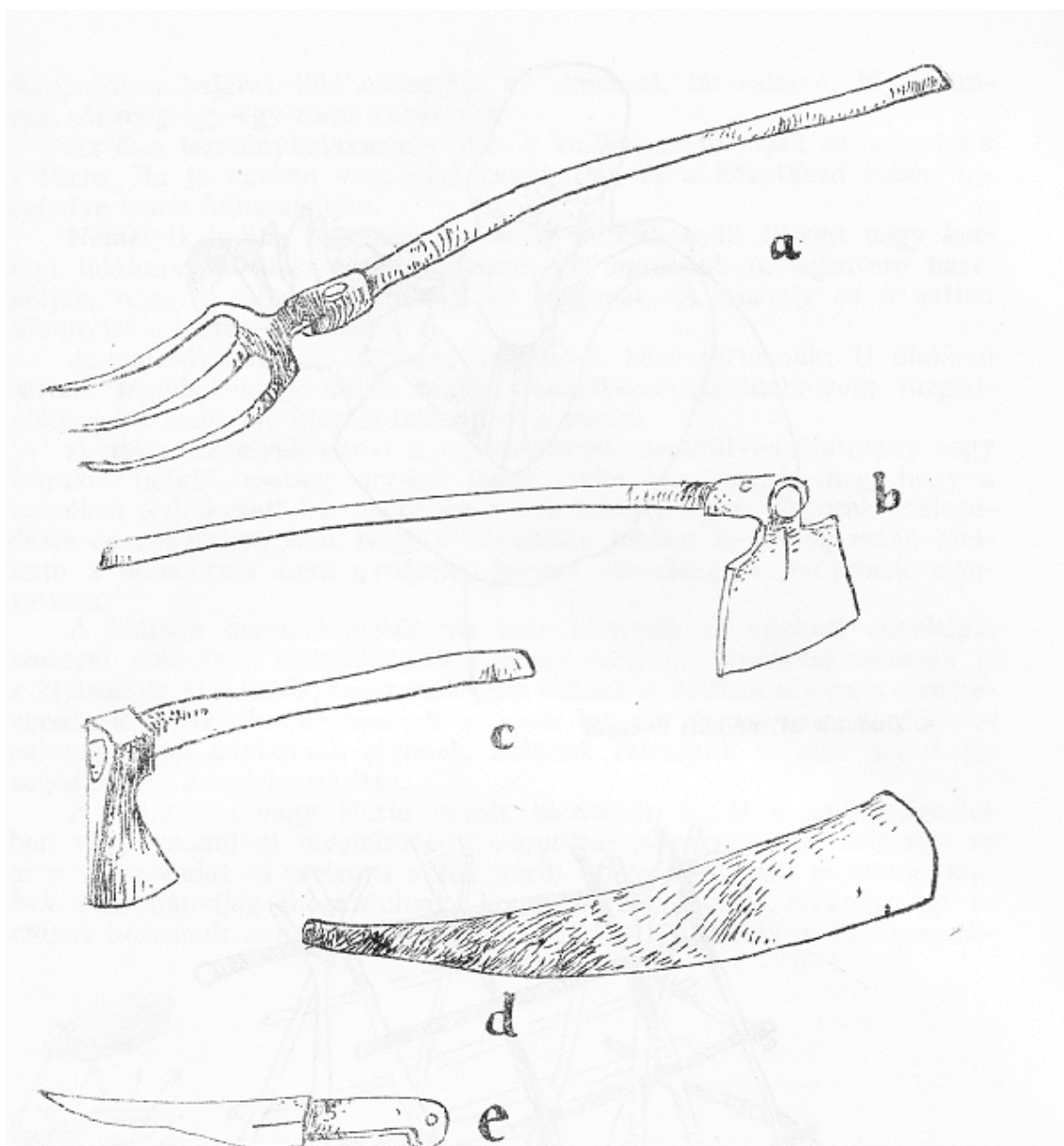
Egykor a gabona megőrzését vállaló *határpásztor* csak hajnaltól sötétedésig járta a határt, vigyázva, hogy az emberek vagy állataik ne károsítsák egymás termését. Mostanság az éjjeli pásztoroknak épp fordítva: estétől hajnalig kell őrködniök a vadak ellen, és e feladatot nemcsak egy-két fogadott pásztor, hanem két-három tucat férfi és gyermek: termelészövetkezeti tag, városra ingázó munkás, itthon dolgozó mezőgépész és iskolás végzi. Közöttük állandó az érintkezés, a kölcsönös segítségadás, a csoportos vadriasztás, ami az ügy közösségi mivoltából következik.

A nyárvégi-őszeleji csípős éjszakák a mai határpásztortól *vastag* ruházatot követelnek; erre, ha elbágyadnak, nyugodtan le is dőlhetnek a *kajiba földjin*, a *szénakaró* oldalában vagy a *sarjún*. Előkerül hát ilyenkor egy-egy régi *újas* (házsizöttes posztókabát), *bundalájbi*, *pufajka*, elviselt *nagykabát* vagy *vastag gyapjúszvetter*, kinek mije van. A *bundasapka* és a *gumicsizma* szinte kötelező, s igen jól fog, ha *bundát* is magával vihet az, akinek van.

Az éjjeli határpásztorok *szerelékei* közül megemlítendő a *vasvilla*, a *fejsze* vagy *kézibalta*, a *tárcsakapa*, a *kés* vagy *bicsok*, a *lant*, a *kijárolámpa* és az *ökörszarvkürt* (3. rajz). A *tárcsakapa* a *társcaborona* *társcájának* *körlapjából* kivágott *kapa*; *cigánykovácsok* munkája. A *lantot*, vagyis *vaslemez kolompot* a *vásárok*on a *cigányoktól* vehetni, *darábját* 8–10 lejért. Ezeket, akár csak a *rézcsengengettyűket*, *bőrszíjra*, *szövetpántra*, *láncre* vagy *drótra* akasztják és *rázásukkal* riasztják a vadat. A riasztásban *kisegítő* eszköz a *kijárolámpa*, vagyis a *viharlámpa* is. A *literes* vagy *félliteres üveg*, ha az *alját* *letörik* és jól megfűjják (4. rajz), *katonai kürttel* *vetekedő* erős hangot ad. Egyik *vaddisznópásztornak*, *Sárosi Gergelynek* még régi *ökörszarvkürtje* is van, olyan erős hanggal, hogy „ha egy *ijen kürtöt* megfűnak, *cseng* tőle a *vad füle*”. *Szigeti Albert*, aki 26 évig volt *Vadasd majorja* (*juhásza*), *ökörszarvkürtjével* nem egyszer riasztotta el a *juhra leselkedő farkast*, sőt a *vaddisznót* is. A *zadogfa* (*hársfa*) *kérgéből* készült *kürt* szintén *századokon át* megbecsült *vadriasztó* eszköznek bizonyult, de *Vargyas Áron*, hajdani *vadász*, újabban már a *villanyszereléshez* használt *bermancsóból* készített *magának kürtöt*.

Az *esti órákban*, *szürkület* után *kivonuló határpásztorokat* egész *kutyafalka* kíséri. A *bátrabb kutyák* *nyakára* *vadharapástól* védő *öltet* tesznek; ezt *kovácsok* készítenek *kerékpárküllőből* vagy *2–3 mm-es cindrót*ból.

Az *éjszakai őrködésre* készülődve, *nyáron* a *vadasdi ember* *minde-nekelőtt* az *időjárás viszontagságaitól* megvédő *hajlékot*: *kajibát* (4–6. fénykép) készíti *magának*. Ehhez az *erdőről*, *ciheresből* *lapiságot* (*zöldlombos ág*), *karót*, *ágasfát* hoznak, és *gondoskodnak* a *bélfödéshez* *szük-*

3. Az éjjeli határpásztorok szerelékeiből: a) vasvilla, b) tárcsakapa, c) fejsze, d) ökörszarvkürt, e) kés

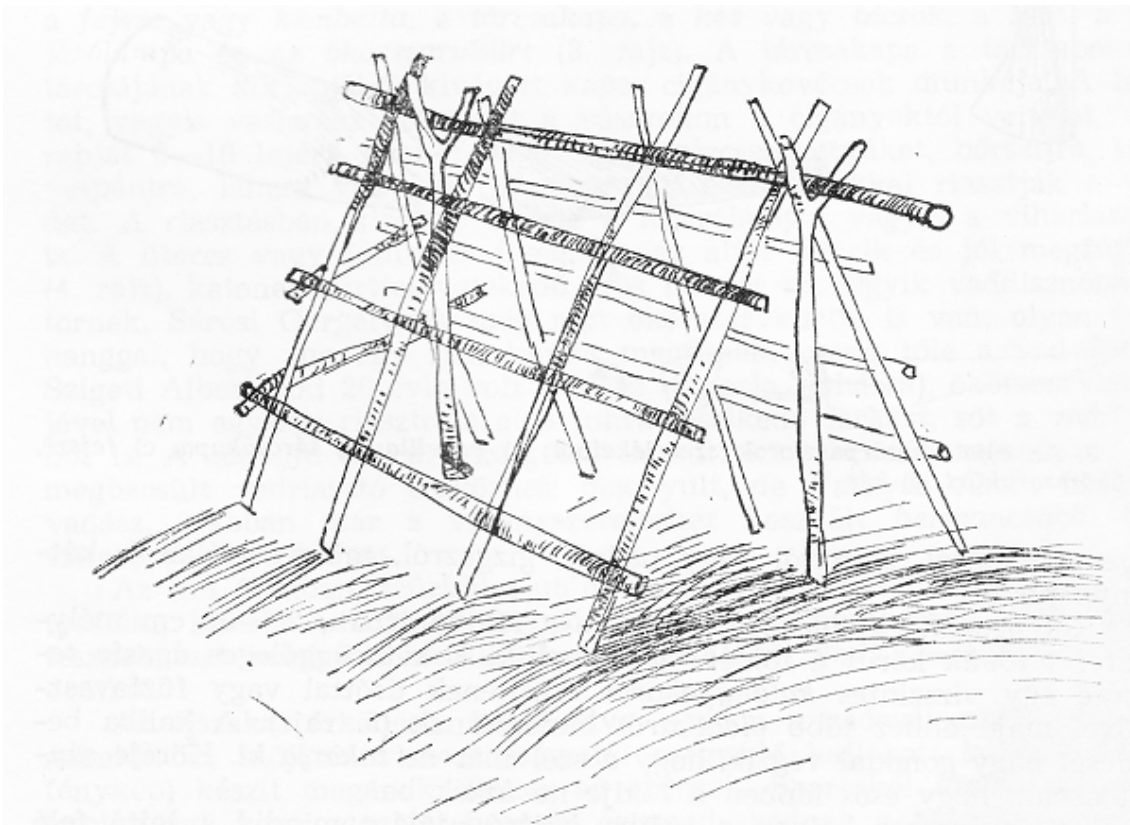
séges szalmáról, szénáról vagy nádról, gizgazról, műanyagföliáról, kát-ránypapírról.

Két ágasfát egymástól 2–3 m-re a földbe ásnak, 20–30 cm mély-ségre, s *tövük* körül a földet *megdöngölik*. E két függőleges ágasfa *te-tejére* egy vízszintes *kalangyakarót* erősítenek dróttal vagy fűzfavesz-szövel majd ehhez több *oldalkarót* támasztanak (5. rajz). A kaliba be-födését nagy gonddal végzik, hogy a szélvihar *ne takarja ki*. Köréje *sán-*cot ásnak, hogy esős időben a földje ne ázzék be.

Lejtős-dombos helyen a kaliba *béjáró nyílása* mindig a lejtő felé néz, azért olyan helyre építik, ahonnan az egész kukoricás belátható.

4. Dudálás alj nélküli üveggel

5. Kajiba faváza

Nappalra a bejárat fölé akasztják az ekevasat, tárcsalapot, kijárolámpát, sőt még egy-egy rossz kabátot is.

Az őszi terménybetakarítás után a kalibát szétbontják és hazaviszik a tűzre. Ha jó karban van, kint hagyhatják és a következő évben újrasedve ismét felhasználják.

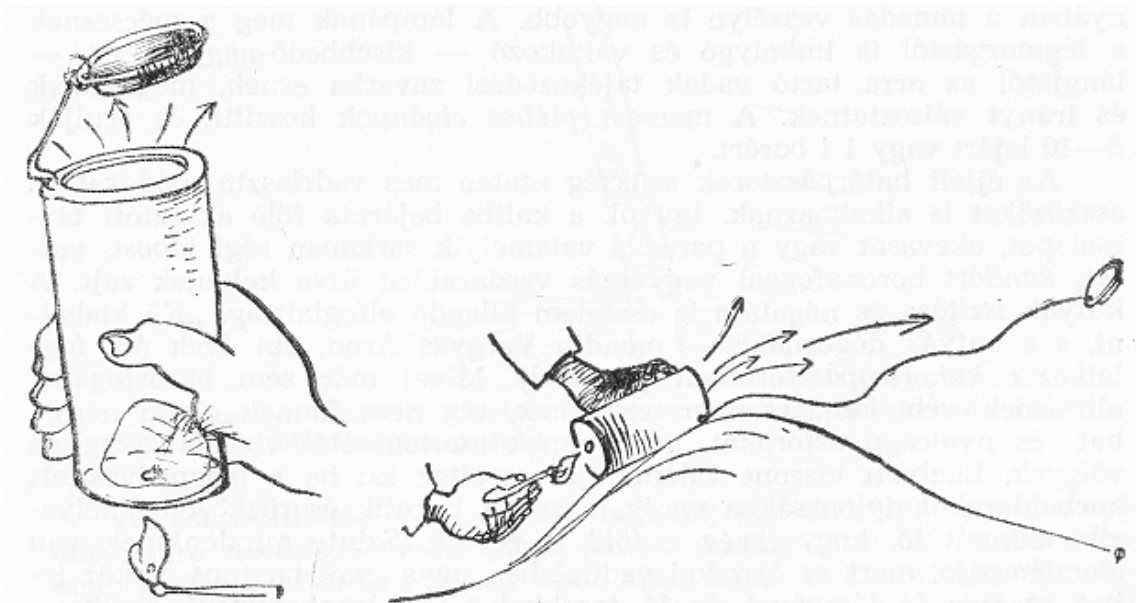
Némelyik kaliba belsejében kémény nélküli nyílt *tűszejt* vagy *katlant* találunk. A tüzet ételmelegítésre, de leginkább melegedésre használják, hogy a csípős éjszakákon ne fázzanak. A tűzhely és a katlan többnyire a kaliba előtt van.

A vadasdi katlanok a legegyszerűbbek közé tartoznak: U alakban sárból, téglából vagy kőből rakott szabadkéményű tűzhelyek; tűzgödörükben hosszabb idő után is felszítható a parázs.

A nyílt tűzhelyek ennél is egyszerűbbek: semmilyen építmény vagy falrakás nélkül, esetleg egy-két lapát földet mozdítanak meg, hogy a helyében keletkezett kis gödörben a tűz jobban égjen. Ez csak melegedésre és világításra való, hogy a körbeülők jobban lássák egymást. Mellette a dohányzók nem gyufával, hanem rőzseláanggal gyújtanak cigarettára.

A kalibák berendezéséből ma már hiányzik az egykori *cüvekágy*, amelyet *pokróccal*, *rongydurgával*³ (rongyszőnyeg), bundával takartak le a kijárók és kinnhálók; most csak *gazt vetnek* a kalibák *aljára*, s erre heverednek. Csak elvétve tesznek a gazra lepedőt és takaróznak pokróccal vagy épp paplannal, olyanok, akiknek feleségük is kint hál, hogy segédkezzék a vadriasztásban.

A kalibában vagy előtte rakott *kicsitűzön* kívül a kaliba közelében vagy valamivel távolabb egy *nagytűzet* is raknak: ez elriasztja az arra tartó vadat és melegíti a tűz körül ülőket. E célból a *süldőgyerekek* már napvilág megindulnak, hogy tűzrevaló *cirét* (vékony ág) és *csapot* hozzanak a hátukon a közeli erdőből. Az utóbbi a fán megszá-

6. Kárbitpuska

radt vastagabb ág; kézzel vagy horoggal törik, esetleg fejszével, bal-tával vágják le. Útközben a szekerekről elhullatott *szénabogokat* (cso-mók) is összeszedik, mert ezekkel az este beálltával egykettőre tüzet gyújthatnak. Az ágakon kívül újabban még fűrészporból és traktor-gumiból is jó tüzet rakhatnak; ezek legfőbb előnye, hogy sokat tar-tanak. A guminak magasra hág a lángja, messze ellátszik és jellegzetes szaga is van, s ezért riasztóan hat a vadakra.

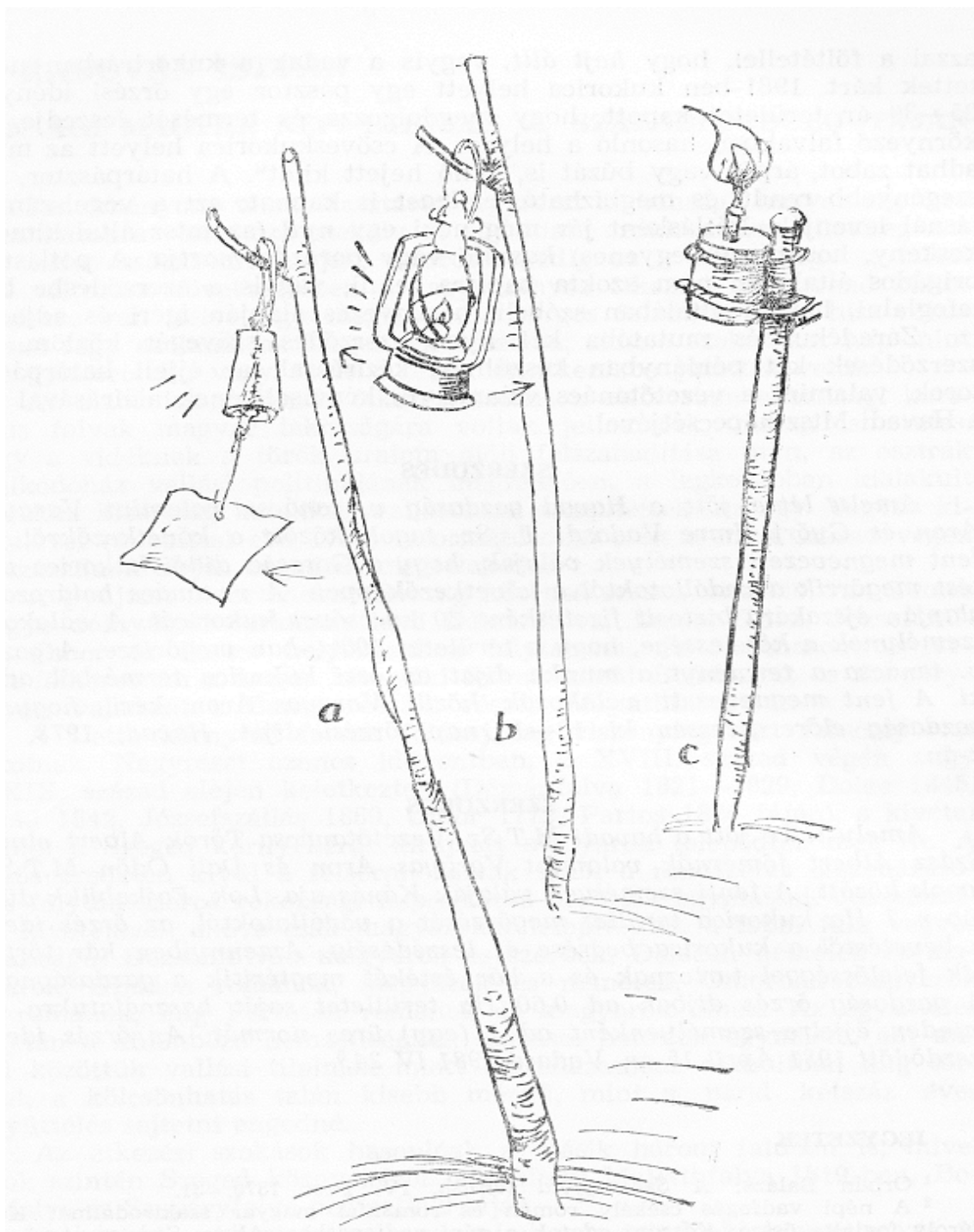
A messzire látszó tűz fényénél pipáló vaddisznópásztorok beszélget-nek, hallgatóznak, a gyermekek pedig versenyeznek, hogy ki *lő* na-gyobbat a *kárbidpuskával* (7. fénykép). Ez jól záródó fedelű bádog: fes-tékes- vagy konzervdoboz, alját 60–70 mm-es szeggel lyukasztják ki (6. rajz). A tűzvilágnál *tőtik meg*: tojás nagyságú karbidot helyeznek bele. Ennek a gázosodási folyamatát kevéske vízzel, *ráköpéssel* indítják meg, majd a dobozt gyorsan lezárják és az alján levő lyukhoz lángot tartan-ak. *Födélét* méternyi dróttal kötik a dobozhoz, hogy ne ugorják mesz-sze. Akkorát *szól*, hogy még a kutyák is megijednek, s a völgyek vissz-hangzanak tőle.

A karbidot hegesztőktől, építkezési és kisipari egységek dolgozóitól *szerezik bé* italért vagy kevéske pénzért.

A karbidpuskával lövöldöző gyermekek a fiatalabb és idősebb fér-fiakkal egyszerre mennek ki a szürkület beállta után, vagy megvárják a vacsora elkészültét, hogy hozzátortozóiknak és a kutyáknak enni vigye-nek. Lövöldözésük eltarthat éjfél-táig is; akkor nagy zshivajgás közepette térnek haza, pár órát pihenni. Főleg fiúgyermekek járnak ki, leányok nagyon ritkán.

Az mtsz földjein, valamint a háztáji kertek sarkában és szélében, 2–3 m magas ágasfára kijárólámpát vagy *mécsest* akasztanak (7. rajz); estétől pirkadatig égnek, mialatt egyenként 0,5–0,75 l *petrót* (petróle-um) vagy *motorinát*⁴ (nyersolaj) fogyasztanak. Ezeket boltban vásárol-ják bádogszámra, s beszerzésük külön gond, hiszen a fényforrás hiá-nyában a támadás veszélye is nagyobb. A lámpának meg a mécesnek a légmozgástól is imbolygó és váltakozó – kisebbedő-nagyobbodó – lángjától az arra tartó vadak tájékozódási zavarba esnek, megijednek és irányt változtatnak. A mécses *pléhes cigányok* készítik és árulják 8–10 lejért vagy 1 l borért.

Az éjjeli határpásztorok szükség esetén más vadriasztó módokat és eszközöket is alkalmaznak. Így pl. a kaliba bejárata fölé akasztott tár-csalapot, ekevasat vagy a parcella valamelyik sarkában régi *lábost*, *vid-ret*, *kandért* boronafoggal vagy más vasdarabbal ütve keltenek zajt. A kutyák *iszítása* és *nógatása* is csaknem állandó elfoglaltság. „Kē kiabál-ni, s a kutyák dógoznak” – mondja Vargyas Áron, aki évek óta fog-lalkozik *kukoricapásztorlással* (örzéssel). Mivel már sem ökrösfogatok nincsenek, sem kendert nem termelnek, rég nem fonnak olyan négy-, hat- és nyolcágú ostorokat, amelyeknek csattogásától visszhangoztak a völgyek. Ehelyett viszont valami újat eszeltek ki: ha a megnedvesített karbiddarabot nylonzsákba teszik, a száját bekötik és tűzközelbe helye-zik, akkorát *lő*, hogy „még a föld is rezeg”. Szinte mindenkinek van elemlámpája, mert az éjszakai vadúzásban ugyancsak hasznos eszköz le-het ez is. „Jó lámpával és jó torokkal távol lehet tartani őket” – mondják a határpásztorok.

7. Ágaskaróra akasztott vadriasztók: a) *rézpergő*, b) *kijárolámpa* (viharlámpa) és c) *mécses* (Molnár Dénes rajzai)

Az est beálltától (8–9 órától) hajnalig (5–6 óráig) tartó *szolgálatért* járó *fizetség* sohasem pénz, hanem mindig termény; szinte évenként változik. 1978-ban pl. az mtsz által fogadott kukoricapásztor egy éjszakára 20 kg csöveskukoricát kapott; ezt szedéskor mérték ki neki,

azzal a föltétellel, hogy *hejt állt*, vagyis a vadak a kukoricásban nem tettek kárt. 1981-ben kukorica helyett egy pásztor egy őrzési idényre 25–30 ár területet kapott, hogy megdolgozza és termését leszedje. A környező falvakban hasonló a helyzet. A csöveskukorica helyett az mtsz adhat zabot, árpát vagy búzát is, „kiló hejett kilót”. A határpásztor, ha szegényebb rendű és megbízható, *előleget* is kaphat; ezt a végelszámolásnál levonják. Pótlásként jár még neki egy *nyíl* (az mtsz által kimért keskeny, hosszú, nyílegyenes) *kaszáló* vagy *borozda martja*. A pótlást a brigádos általában nem szokta papírra tenni, vagyis a szerződésbe belefoglalni, hanem általában szóbeli megegyezés alapján ígéri és adja.

Záradékol és mutatóba két ilyen szerződés szövegét közlöm. A szerződések két példányban készülnek, kézírással, az éjjeli határpásztorok, valamint a vezetőtanács valamelyik képviselőjének aláírásával és a Havadi Mtsz köpecsétjével.

SZERZŐDÉS

Amely létre jött a Havad gazdaság v. tanácsa valamint Vargyas Áron és Györfi Imre Vadasdi T. Sz. tagok között a következőkről. A fent megnevezett személyek válaják, hogy a Gorzsád dülői kukorica vetést megörzik a vadállatoktól a következőképpen. A v. tanács határozata alapján éjszakára biztosít fizetesként 20 kg csöves kukoricát. A válakozó személynek a kötelessége, hogy a területet 100%-ban megörizze. A gazd. v. tanácsa a terményt a munka díjat az őszi kukorica termésből adja ki. A fent megnevezett válakozóak közül Vargyas Áron kéri, hogy a gazdaság előre fizessen ki 10–12 napi őrzési díjat. Havad, 1978. V. 2-án.

SZERZŐDÉS

Amely létre jött a havadi M.T.Sz. Vezetőtanácsa Török Albert elnök Szász Albert főmérnök valamint Vargyas Áron és Dali Ödön M.T.Sz. tagok között. A fenti személyek válaják Kánás aja, Lok, Fajkabükk dülöben 7 Ha kukorica terület megörzését a vadállatoktól, az őrzés ideje a bevetéstől a kukorica beérése és leszedéséig. Amennyiben kár történik felelősséggel tartoznak és a kár értékét megtérítik a gazdaságnak. A gazdaság őrzés díjban ad 0,60 Ha területet saját használatukra és minden éjjelre személyenként ad 1 (egy) üres normát. Az őrzés ideje kezdődött 1981 April 15-én. Vadasd 1981 IV 24.⁵

JEGYZETEK

¹ Orbán Balázs: *A Székelyföld leírása*, IV. Pest 1870. 31.

² A népi vadfogás csekély román és romániai magyar szakirodalmát Kós Károly foglalta össze: *Kászoni adatok a népi vadfogáshoz*. Aluta, Sepsiszentgyörgy 1971. 323.

³ *Durga* vö. r. *drugă*: durva szösz vagy durva szöszből szőtt lepedő. Változatairól, gyakoriságáról és elterjedéséről Márton Gyula–Péntek János–Vöő István: *A magyar nyelvjárások román kölcsönszavai*. Bukarest 1977. 122.

⁴ *Motorina* vö. r. *motorină*: gázolaj, nyersolaj. „Eléggé elterjedt szó a romániai magyarság nyelvében.” Márton–Péntek–Vöő, i. m. 266.

⁵ Fontosabb adatközlőim, születésük évével: id. Biró Sándor, 1894; Szigeti Albert, 1916; Vargyas Áron, 1916; Györfi Dezső, 1918; ifj. Biró Sándor, 1927; Györfi Domokos, 1929 és Györfi Mihály, 1952.